

ІСТОРИЯ НАУКИ І ТЕХНІКИ

УДК 061.1:63(477):005.551:005.5(083.2) (091)
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/2.17>

Демуз І.О.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук України

УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ ТОВАРИСТВО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА (40-ВІ – 80-ТІ РР. ХХ СТ.): ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА І ФОРМИ РОБОТИ

У статті на основі вперше введених до наукового обігу архівних матеріалів актуалізовано інформацію про діяльність Українського науково-технічного товариства сільського господарства, яке функціонувало у 40-х – 80-х рр. ХХ ст. на теренах радянської України.

Методи і принципи дослідження – проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, джерелознавча критика; застосування соціокультурного підходу, мережевої моделі науки та інституційного підходу до аналізу історії науки.

Проаналізовано виникнення у 1930-х рр. ряду всесоюзних науково-технічних товариств у системі профспілок. Прослідковано трансформацію Українського НТТ сільського господарства, досліджено його організаційну структуру і кількісний склад. Встановлено, що науковий осередок складався з республіканського і 25 обласних відділень; республіканське відділення мало 16 галузевих секцій (агрономічна; зоотехнічна; механізація та електрифікація сільського господарства; економіки та організації сільського господарства; лісового господарства і полезахисних насаджень; ветеринарна; гідротехніки та меліорації; агрометеорологічна; бджільництва; садівництва і виноградарства; овочівництва; агропедагогічна; молодих учених; генетики і селекції; науково-технічної інформації; стандартизації). Визначено основні завдання товариства.

З'ясовано, що основними формами проведення науково-технічних заходів, навчання членів товариства й підвищення виробничої кваліфікації робітників колгоспів і радгоспів були виробничі семінари, навчальні курси, школи передового досвіду, науково-виробничі конференції, наради, громадські огляди, конкурси, наукові відрядження і екскурсії на виробничі об'єкти.

Окреслено значення товариства за такими напрямками як: 1) поширення передового досвіду і упровадження досягнень сільськогосподарської науки у виробництво; 2) стимулювання участі громадськості у проведенні масового виробничого дослідництва в колгоспах і радгоспах УРСР; 3) підготовка фахівців сільського господарства; 4) покращення культури землеробства і підвищення урожайності сільськогосподарських культур; 5) зміцнення кормової бази і підвищення продуктивності тваринництва; 6) поліпшення роботи колгоспів і радгоспів за напрямками механізації та економіки сільськогосподарського виробництва тощо.

Ключові слова: наукові товариства, Українське науково-технічне товариство сільського господарства, упровадження наукових розробок у сільськогосподарське виробництво, школи передового досвіду, соціалістичне змагання.

Постановка проблеми. Громадські організації вчених (у тому числі й товариства) – це вагома альтернатива відомчим формам побудови та керівництва науковими закладами і координації досліджень. Соціальні умови побутування радянської науки позбавили товариства, які досить успішно функціонували на принципах академічної автоно-

мії і свободи у ХІХ – на початку ХХ ст., провідної ролі у самоорганізації наукової громадськості. У період становлення нової радянської системи організації науки спостерігалось поступове згорання, а, згодом, – і ліквідація діяльності громадсько-наукових об'єднань попереднього періоду (пам'ятаємо про прийняття на листопадовій сесії

Всеукраїнської академії наук 1929 р. кардинального рішення ліквідувати всі місцеві наукові товариства). Як зазначила Л. Депенчук, це був крок до знищення тієї структури науки, що склалася наприкінці XIX – на початку XX ст. і охоплювала широкі кола науковців і аматорів, об'єднувала наукові осередки, забезпечувала їхній зв'язок із центром, створювала середовище для співпраці об'єднаних творчими інтересами людей [10, с. 65].

Вибудовування структури адміністративного керування радянською наукою відбувалося у двох напрямках: перший, як уже відзначалося, – поступове нищення громадсько-наукових організацій; другий – цілеспрямована розбудова нової системи організації науки (створення мережі підконтрольних державі науково-дослідних інститутів та нових осередків громадської активності). У 1930-х рр. почали виникати нові форми громадських об'єднань учених – наукові товариства всесоюзного значення, які з часом утворили розгалужену мережу республіканських наукових товариств і долучилися до виконання державних завдань. Більшість з останніх проіснували не лише до кінця 1980-х рр., а й змогли продовжити діяльність в якості самостійних громадських організацій, перереєструвавшись на початку 1990-х рр. в Міністерстві юстиції України, що свідчить про певну спадковість організаційних і наукових традицій.

Наукові товариства з моменту їхнього виникнення і масового поширення у XIX ст. і до сьогодні є об'єктом наукових досліджень автора цієї статті. Тому компаративний аналіз діяльності цих об'єднань, які функціонували в різних історичних реаліях, вважаємо актуальним і важливим дослідницьким завданням, реалізація якого дасть можливість прослідкувати закономірності виникнення, існування і трансформації такого суспільного феномену, якими стали наукові товариства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відразу зазначити, що діяльність Українського науково-технічного товариства сільського господарства як цілісне історичне явище жодного разу не ставала об'єктом досліджень, а використані автором архівні матеріали вводяться до наукового обігу вперше. Навіть у ґрунтовних дослідженнях, присвячених узагальненим проблематикам, як от – розвиток економіки [12], суспільно-політичні рухи [13; 15], організація впровадження наукових розробок у сільське господарство [11; 18], функціонування сільськогосподарської дослідної справи на теренах України зазначеного періоду

[1–2] – діяльність товариства повномасштабно не досліджена. Воно згадується виключно в контексті участі робітників і селян у суспільних рухах, пов'язаних з трудовою діяльністю, – т. зв. соціалістичне змагання, рух за комуністичну працю.

У працях радянських дослідників (В. Шевчука, М. Шепети, М. Плюща, В. Шкварця, Є. Коренчука, В. Плисюка, Є. Короїда, А. Кушніра, М. Стеценка, В. Колесниченка, М. Хоменка, А. Санцевича та ін.) розкривалася керівна роль партійних організацій у розвитку соцзмагання, поширення різноманітних передових починів, наголошувалося на ролі КППС–КПУ у формуванні масової свідомості. Соціалістичне змагання оголошувалося засобом розширення ініціативи та самостійності робітників, сприяння виробленню у них «нового ставлення» до праці. Поряд із цим, воно розглядалося як могутній важель партійних організацій на шляху залучення працівників до активної, свідомої, творчої праці [14, с. 294]. Вивчалися приклади соцзмагання у сільському господарстві в різних регіонах (областях) УРСР, досліджувалася участь у соцзмаганні молоді. У дослідженнях пострадянських учених (Ю. Сиволоб, В. Зоц, О. Капто, П. Панченко, А. Саржан, Л. Мазітова, А. Соколов, В. Тяжельникова, І. Сагателян) започатковано критичне осмислення причин, ходу та результатів руху за комуністичну працю, а масове соцзмагання почало розглядатися як один із засобів залучення працівників до безоплатної праці в умовах надмірної ататизації суспільного життя [14, с. 301].

Постановка завдання. Зважаючи на той факт, що участь робітників і селян у зазначених суспільних рухах за радянських часів піддавалася суцільній глорифікації, це явище загалом потребує кардинального переосмислення. Поряд із цим, глибокого об'єктивного дослідження і, відповідно, нових оцінок вимагають участь у цих процесах наукових, виробничих і творчих колективів, різноманітних громадських об'єднань, окремих учених і фахівців різних галузей народного господарства. Переконані, що діяльність Українського НТТ сільського господарства з регіональними відділеннями і галузевими секціями, яке функціонувало у 40-х – 80-х рр. XX ст. на теренах радянської України, потребує вивчення не лише в контексті участі в русі за комуністичну працю, а й через його внесок у розвиток сільського господарства і наукове забезпечення галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Паралельно з поступовою ліквідацією наукових товариств у системі ВУАН і поза нею радянськими

функціонерами у 1929 р. вперше організовано всесоюзні науково-технічні товариства (НТТ) у системі профспілок, які будувалися за галузевою ознакою з розподілом на вузькі спеціальності. З квітня 1930 р. діяльність НТТ почала координуватися Всесоюзною радою науково-технічних товариств, що перебувала при Всесоюзному міжсекційному бюро інженерів і техніків Всесоюзної центральної ради профспілок (далі – ВЦРПС).

Постановою ЦК ВКП(б) від 19 листопада 1931 р. всі НТТ було реорганізовано у самостійні наукові інженерно-технічні товариства, пов'язані з технічними секціями при профспілках. Завдання новостворених товариств полягали у підвищенні кваліфікації своїх членів, розробці науково-технічних питань реконструкції народного господарства, постановці та вирішенні кардинально нових науково-дослідних і науково-технічних завдань. Протягом 1932–1955 рр. робота товариств координувалася через організаційне бюро Всесоюзної ради наукових інженерно-технічних товариств, яке затверджувало статuti новостворених товариств, уточнювало їхні функції, усувало дублювання та вузьку спеціалізацію в їхній діяльності.

Отож, згідно даних архівного путівника [19], до червня 1933 р. у СРСР налічувалося 44 Всесоюзних наукових інженерно-технічних товариств (напр., водного транспорту; суднобудівництва і судноплавства; водопостачання і сантехніки; міського електротранспорту; залізничного транспорту; нафтовиків; зварювальників; робітників вугільної, торф'яної і сланцевої промисловості; металургійної промисловості; цукрової, спиртової та лікєро-горілчаної промисловості та багато інших). До кінця 1938 р. після відмови від вузької спеціалізації, уточнення функцій та злиття близьких за профілем об'єднань їхня кількість скоротилася до 26. У червні 1953 р. у СРСР зафіксовано 29 Всесоюзних науково-технічних товариств, які 24 грудня 1954 р. було реорганізовано у галузеві масові науково-технічні товариства (під керівництвом ВЦРПС і галузевих міністерств). 27 січня 1955 р. Постановою Секретаріату ВЦРПС затверджено 21 НТТ.

11 березня 1955 р. затверджено єдиний для усіх товариств Статут, а 23 вересня 1955 р. – Положення про Всесоюзну раду НТТ при ВЦРПС, засновану для координації діяльності товариств зі складу членів центральних правлінь НТТ, працівників профспілкових організацій та працівників міністерств і відомств, які були юридичними членами товариства. НТТ проводили значну організаційну роботу зі створення нових первинних

осередків, районних і обласних організацій, розвитку науково-технічної та госпрозрахункової діяльності на підприємствах і організаціях, сприяння прискоренню науково-технічного прогресу в галузі. Наукова діяльність передбачала проведення конференцій, семінарів, шкіл передового досвіду, організацію конкурсів, оглядів, видання науково-популярної літератури.

З'ясовано, що серед інших товариств з 29 листопада 1932 р. почало працювати і Всесоюзне наукове інженерно-технічне товариство тваринництва у складі 11 секцій з різних напрямів тваринництва і птахівництва. У 1933 р. створено Всесоюзне наукове інженерно-технічне товариство агротехніки і механізації (для допомоги сільським органам у заснуванні зернових та овочевих радгоспів, будівництва великих тепличних господарств тощо). Шляхом об'єднання названих товариств у 1938 р. утворено Всесоюзне наукове інженерно-технічне товариство сільського господарства. 16 березня цього ж року наказом Наркомату землеробства СРСР затверджено його Статут. З лютого 1947 р. організація перетворена на Всесоюзне сільськогосподарське товариство (далі – ВСГТ) (статут прийнято на I з'їзді товариства 14 лютого 1947 р.), з січня 1955 р. отримала нову назву – Всесоюзне науково-технічне товариство сільського та лісового господарства, з грудня 1961 р. – Всесоюзне науково-технічне товариство сільського господарства.

Аналіз звітної документації товариства дав можливість встановити, що у 1947 р., поряд з обласними відділеннями інших союзних республік, засноване й Київське обласне відділення Всесоюзного сільськогосподарського товариства (1947–1948 рр.), яке згідно рішення Президії ВСГТ від 11.01.1949 р. (протокол № 1) перетворене на Українське республіканське відділення ВСГТ (1949–1954 рр.). У зв'язку з реорганізацією у 1954 р. системи товариств далі функціонувало як Українське науково-технічне товариство сільського та лісового господарства (1955–1961 рр.) і Українське науково-технічне товариство сільського господарства (1961 – кінець 1980-х рр.). Товариство розміщувалося у приміщенні Київського будинку вчених.

Так, на виконання рішень Ради міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) «Про Сталінський план перетворення природи», «Трьохрічний план розвитку суспільного, колгоспного і радгоспного продуктивного тваринництва (1949–1951 рр.)», рішення серпневої сесії Академії сільськогосподарських наук ім. Леніна та згідно доповіді акад. Т. Д. Лисенка

«Про становище в біологічній науці» Українське республіканське відділення ВСГТ у 1949 р. окреслило наступні завдання діяльності:

а) залучення широких кіл спеціалістів і науковців до пропаганди і проведення в життя вищезазначених урядових програм, надання практичної допомоги колгоспам, МТС і радгоспам;

б) упровадження у сільськогосподарське виробництво вчення Вільямса – Мічуріна – Лисенка та подальший розвиток агробіологічної науки;

в) організація громадських оглядів діяльності сільськогосподарських і біологічних науково-дослідних установ і аналіз їхньої друкованої продукції;

г) підвищення ідейно-політичного рівня і професійної кваліфікації спеціалістів сільського господарства, вивчення праць Вільямса – Мічуріна – Лисенка;

д) вивчення досвіду передовиків сільського господарства і досягнень мічурінської науки з метою популяризації серед колгоспників, спеціалістів сільського господарства, робітників МТС і радгоспів;

е) виконання завдань Міністерства сільського господарства і Міністерства радгоспів УРСР з вивчення і узагальнення питань покращення прийомів агротехніки соціалістичного землеробства, механізації сільського господарства, зоотехнії та ветеринарії;

є) проведення заходів щодо залучення юридичних і фізичних осіб у члени товариства;

ж) організація обласних і районних відділень товариства;

з) організація планової роботи секцій: землеробства і рослинництва; зоотехнії; овочівництва і плодівництва; механізації та електрифікації сіль-

ського господарства; організації і економіки сільського господарства [16, арк. 1, 2].

Цього ж року затверджено Статут товариства, обрано Правління і Президію (до 1949 р. роботою товариства керувало Оргбюро; новообраним головою Президії став А. В. Власенко). Встановлено, що на початку – в кінці 1950-х рр. Президію товариства очолювали також акад. О. І. Душечкін, акад. АН УРСР М. М. Гришко, к. с.-г. н. І. Басов, заступником голови товариства був К. Д. Вахнін, ученим секретарем – Ф. Ульянович. Склад членів Правління і Президії на 1953 р. становив 16 осіб, серед яких, поряд з іншими, такі відомі вчені як О. І. Душечкін, С. М. Алпатьєв, П. А. Власюк та ін. [3, арк. 69, 70]. У квітні 1955 р., коли товариство отримало статус самостійної громадської організації, змінивши назву, було обрано новий склад Правління у кількості 27 осіб і Президію з 9 осіб [4, арк. 16]. З початку 1960-х – до 1980-х рр. обов'язки голови товариства виконував заступник міністра сільського господарства УРСР М. М. Козирев, ученим секретарем був С. Бордаченко. Серед членів Президії і Правління зазначеного періоду згадуються П. П. Лук'янець, Т. Т. Малюгін, Я. П. Поштаренко, С. М. Алпатьєв, Н. В. Куцуруба, Н. Ф. Демченко та ін.

На 1 січня 1949 р. фізичних членів товариства нараховувалося 47 осіб, до кінця 1949 р. їхня кількість збільшилася до 210 осіб. Юридичних членів товариства на 1949 р. – 40, серед них: 3 науково-дослідних установи, 2 міністерства, 6 МТС, 4 районних відділи сільського господарства, 23 радгоспи, 2 дослідні станції, 2 обласних відділення товариства [16, арк. 2, 3]. Дані табл. 1 засвідчують швидке зростання кількісного складу і активну організаційну роботу щодо відкриття

Таблиця 1

Кількісний склад Українського науково-технічного товариства сільського господарства

Показники	Роки					
	1953	1957	1961	1964	1968	1980
Кількість юридичних членів товариства	268	905	1923	2623	6765	8891
Кількість фізичних членів товариства	2625	5757	23006	40865	85698	246372
Кількість первинних організацій на підприємствах	49	256	941	1530	?	?
Кількість первинних організацій в інститутах, проектних організаціях, вузах	35	56	186	222	?	?
Кількість районних, обласних, краєвих, республіканських правлінь товариства	?	?	?	160	397	474

Джерело: складено автором на підставі [3, арк. 77; 5, арк. 1; 7, арк. 29; 8, арк. 107; 9, арк. 20; 17, арк. 1].

нових обласних, районних відділень і первинних осередків в установах, а також щодо залучення юридичних і фізичних членів товариства.

З'ясовано, що товариство складалося з галузевих секцій, кількість яких збільшувалася. Так, у 1949 р. функціонувало 5 секцій, 1953 р. – 7, 1955 р. – 8. На той час найактивнішими вважалися зооветеринарна, плодоовочева, землеробства і рослинництва, бджільництва. До 1960 р. перелік галузевих секцій розширився за рахунок ряду нових – лісового господарства і полезахисного лісорозведення, агропедагогічної тощо [6, арк. 9–18]. Нами встановлено, що у складі Українського НТО сільського господарства загалом до початку 1980-х рр. працювало 16 галузевих секцій, які виникли в різний час (деякі з них об'єднувалися, відокремлювалися, змінювали назви): агрономічна; зоотехнічна; механізації та електрифікації сільського господарства; економіки та організації сільського господарства; лісового господарства і полезахисних насаджень; ветеринарна; гідротехніки та меліорації; агрометеорологічна; бджільництва; садівництва і виноградарства; овочівництва; агропедагогічна;

молодих учених; генетики і селекції; науково-технічної інформації; стандартизації. Поряд із цим, ряд галузевих секцій функціонувало при кожному обласному відділенні товариства.

Як видно з табл. 2, товариство складалося з республіканського та 25 обласних відділень (всі обласні відділення було відкрито вже до 1959 р.), а також ряду районних відділень і первинних осередків в аграрних вузах, НДІ, дослідних станціях, підприємствах, установах, колгоспах, радгоспах, МТС.

За річними звітами Українського НТО сільського господарства та його галузевих секцій і обласних відділень вдалося встановити, що основними формами проведення науково-технічних заходів, навчання членів товариства й підвищення виробничої кваліфікації робітників колгоспів і радгоспів були виробничі семінари, навчальні курси, школи передового досвіду, науково-виробничі конференції, наради, які проводилися спільно з партійними, господарськими і громадськими організаціями; читалися лекції, виголошувалися доповіді, організовувалися громадські огляди і багаточисленні конкурси, наукові

Таблиця 2

Організаційна структура Українського науково-технічного товариства сільського господарства

<p>Республіканське відділення з галузевими секціями:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Агрономічна. 2. Зоотехнічна. 3. Механізації та електрифікації сільського господарства. 4. Економіки та організації сільського господарства. 5. Лісового господарства і полезахисних насаджень. 6. Ветеринарна. 7. Гідротехніки та меліорації. 8. Агрометеорологічна. 9. Бджільництва. 10. Садівництва і виноградарства. 11. Овочівництва. 12. Агропедагогічна. 13. Молодих учених. 14. Генетики і селекції. 15. Науково-технічної інформації. 16. Стандартизації. 	<p>Обласні відділення з галузевими секціями:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вінницьке. 2. Волинське. 3. Дніпропетровське. 4. Донецьке. 5. Житомирське. 6. Закарпатське. 7. Запорізьке. 8. Івано-Франківське. 9. Київське. 10. Кіровоградське. 11. Кримське. 12. Луганське. 13. Львівське. 14. Миколаївське. 15. Одеське. 16. Полтавське. 17. Рівненське. 18. Сумське. 19. Тернопільське. 20. Харківське. 21. Херсонське. 22. Хмельницьке. 23. Черкаське. 24. Чернігівське. 25. Чернівецьке.
<p>Районні відділення</p>	
<p>Первинні осередки в аграрних вузах, НДІ, дослідних станціях, підприємствах, установах, колгоспах, радгоспах, МТС</p>	

Джерело: складено автором на підставі аналізу річних звітів товариства.

відрядження і екскурсії на виробничі об'єкти. Крім того, облаштовувалися пересувні виставки застосування хімізації в рослинництві і тваринництві; відкривалися громадські університети підвищення знань для робітників сільського господарства. Іншими формами роботи були: а) творчі бригади; б) бюро і групи економічного аналізу; в) конструкторські та технологічні бюро; г) громадські НДІ, групи і лабораторії; д) бюро технічної інформації; е) інститути новаторів виробництва, технічного прогресу, нової техніки тощо, які функціонували на громадських засадах поза основною науково-дослідною і виробничою діяльністю. Товариство регулярно приймало участь у сільськогосподарських виставках – Виставках досягнень народного господарства, займалося видавничою діяльністю. Загалом, друкувалася наукова і науково-популярна література з метою популяризації передових досягнень у галузі сільського господарства: переважно брошури-лекції, інформаційні листи (звіти по громадських оглядах робіт винахідників і раціоналізаторів, описи їхніх винаходів), плакати, листівки тощо. Видрукувана література регулярно надсилалася у первинні організації, юридичним членам товариства, у колгоспи, радгоспи, МТС.

Загалом, діяльність товариства мала вагоме значення у напрямках: 1) поширення передового досвіду і упровадження досягнень сільськогосподарської науки у виробництво; 2) стимулювання участі громадськості у проведенні масового виробничого дослідництва в колгоспах і радгоспах УРСР; 3) підготовки і підвищення кваліфікації фахівців сільського господарства; 4) покращення культури землеробства і підвищення урожайності сільськогосподарських культур; 5) зміцнення кормової бази і підвищення продуктивності тваринництва; 6) поліпшення роботи колгоспів і радгоспів за напрямками механізації та економіки сільськогосподарського виробництва тощо.

Висновки. В умовах радянської системи наукові товариства, безумовно, не могли повною мірою бути незалежними громадськими організаціями та ігнорувати керівну роль партії, проте

поряд із виконанням соціалістичних завдань намагалися реалізувати своє основне призначення – проведення наукових досліджень і упровадження їхніх результатів у сільськогосподарське виробництво. На нашу думку, в складних для функціонування громадських осередків умовах наукові товариства вибудували для себе досить продуману стратегію існування, що дозволило їм функціонувати до розпаду СРСР, а окремим з них – навіть продовжити діяльність в умовах незалежної України, затвердивши оновлені статuti й окресливши нові завдання. Практично всі форми та напрями роботи наукових товариств другої половини ХХ ст. вписувалися в концепцію соціалістичного змагання. Виконуючи настанови партії виробничого та науково-дослідного характеру, вони мали підтримку державних і урядових інституцій, адже юридичними членами товариств були ряд профільних міністерств (зокрема, сільського господарства, радгоспів та ін.), державні вузи аграрного спрямування, науково-дослідні інститути, дослідні станції, обласні та районні відділи сільського господарства, колгоспи, радгоспи, МТС. Тим більше, що фінансування – а це головна запорука стабільності й ефективної роботи будь-якого громадського об'єднання – здійснювалося у формі членських внесків від юридичних і фізичних осіб. У результаті товариство акумулювало достатні кошти, які спрямовувалися на реалізацію статутних завдань – організацію конференцій, семінарів, навчальних курсів, шкіл передового досвіду, преміювання конкурсних наукових робіт, видання друкованої продукції. На нашу думку, наукові товариства радянського періоду впровадили альтернативні форми роботи, які, за умов їхнього продуманого втілення, можуть принести позитивні результати.

Подальших досліджень потребують усі форми роботи і напрями діяльності Українського науково-технічного товариства сільського господарства протягом усього періоду його функціонування задля з'ясування реального внеску об'єднання у розвиток сільськогосподарського виробництва та аграрної науки.

Список літератури:

1. Вергунов В.А. Історія сільськогосподарської дослідної справи в Україні : у 3 ч. Київ : Аграрна наука, 2018. Ч. 1: Творці та розбудовники (біографічні нариси). 2018. 603 с.; Ч. 2: Науково-організаційні засади функціонування сільськогосподарської дослідної справи на теренах України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.). 2018. 619 с.
2. Вергунов В.А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект : монографія. Київ : Аграрна наука, 2012. 416 с.
3. Годовой отчет о работе Украинского отделения Всесоюзного сельскохозяйственного общества за 1953 год / Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 22. 87 арк.

4. Годовой отчет о работе Украинского республиканского правления НТО сельского и лесного хозяйства за 1955 год / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 32. 22 арк.
5. Годовой отчет о работе Украинского республиканского правления НТО сельского и лесного хозяйства за 1957 год / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 46. 43 арк.
6. Годовой отчет о работе Украинского республиканского правления НТО сельского и лесного хозяйства за 1960 год / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 70. 40 арк.
7. Годовой отчет о работе Украинского республиканского правления НТО сельского и лесного хозяйства за 1961 год / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 86. 29 арк.
8. Годовой отчет о работе Украинского республиканского правления НТО сельского хозяйства за 1964 год / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 122. 107 арк.
9. Годовой отчет о работе Украинского республиканского правления НТО сельского хозяйства за 1968 год / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 162. 20 арк.
10. Депенчук Л. П. Місцеві наукові товариства при ВУАН. *Вісник АН УРСР*. 1991. № 8. С. 59–66.
11. Коваленко С. Д. Система організації впровадження наукових розробок у сільське господарство України (друга половина XIX – 50-ті роки XX століття) : монографія. Вінниця : Корзун Д. Ю., 2019. 463 с.
12. Ласевська Ю. В. Перетворення в економіці України в 1953–1964 рр.: історіографія проблеми : автор. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Донецьк, 2008. 20 с.
13. Ніколаєць К. М. Суспільно-політичний розвиток УРСР у другій половині 60-х – на початку 90-х років XX століття: українська історіографія : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Київ, 2012. 450 с.
14. Ніколаєць К. Проблема самореалізації робітників і селян УРСР (друга половина 1960-х – початок 1980-х років): історіографія. *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*. 2009. Вип. 15. С. 293–304.
15. Ніколаєць Ю. О. Суспільно-політичні процеси в УРСР другої половини 1940-х – першої половини 1960-х років: українська історіографія : дис... д-ра іст. наук : 07.00.06. Київ, 2008. 481 с.
16. Отчет о работе Украинского отделения Всесоюзного сельскохозяйственного общества за I-е полугодие 1949 года / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 6. 6 арк.
17. Сводный статистический (ф. № 2-НТО) и текстовый отчеты Украинского республиканского правления НТО сельского хозяйства о работе за 1980 год / ЦДАВО України. Ф. 4685. Оп. 1. Спр. 508. 15 арк.
18. Сільське господарство УРСР та його наукове забезпечення у 1940–1946 роках : зб. док. і матеріалів / уклад.: М. В. Присяжнюк та ін.; під заг. ред. М. В. Присяжнюка. Київ : Нілан, 2012. 754 с.
19. Фонды Государственного архива Российской Федерации по истории СССР. Путеводитель. Том 3. 1997. URL: <https://guides.rusarchives.ru/terms/6/371/nauchno-tehnicheskie-obshchestva>

Demuz I.O. UKRAINIAN SCIENTIFIC-TECHNICAL SOCIETY OF AGRICULTURE (40's – 80's of the 20th century): ORGANIZATIONAL STRUCTURE AND WORK FORMS

The article, based on the first introduced into scientific circulation the archival materials, updates information on the Ukrainian Scientific-Technical Society of Agriculture activities, which functioned in the 40's–80's of the 20th century on the territory of Soviet Ukraine. Methods and principles of research – problem-chronological, comparative-historical, source criticism; application of socio-cultural approach, chain model of science and institutional approach to the analysis of the history of science.

The emergence of a number of all-Union scientific and technical societies in the system of trade unions in the 1930's is analyzed. The transformation of the Ukrainian STS of agriculture is traced, its organizational structure and quantitative composition are investigated. It is established that the research center consisted of republican and 25 regional departments; the republican branch had 16 branch sections (agronomic; zootechnical; mechanization and electrification of agriculture; economy and organization of agriculture; forestry and protective plantations; veterinary; hydraulic engineering and reclamation; agrometeorological; beekeeping; horticulture; horticulture and viticulture; vegetable growing; agropedagogical; young scientists; genetics and breeding, scientific and technical information, standardization). The main tasks of the society are defined.

It is found that the main forms of scientific and technical activities, training of the society members and improvement of production skills of workers of collective and state farms were production seminars, training courses, schools of excellence, research and production conferences, meetings, public reviews, competitions, research trips and excursions to production facilities.

The importance of the society in such areas as: 1) dissemination of best practices and implementation of the achievements of agricultural science in production; 2) stimulating public participation in conducting mass production research in collective and state farms of the Ukrainian SSR; 3) training of agricultural specialists; 4) improving the culture of agriculture and increasing crop yields; 5) strengthening the fodder base and increasing the productivity of livestock; 6) improving the work of collective and state farms in the areas of mechanization and economics of agricultural production, etc.

Key words: scientific societies, Ukrainian Scientific-Technical Society of Agriculture, introduction of scientific developments in agricultural production, schools of excellence, socialist competition.